Europeiska unionens officiella tidning

SV
C-serien

C/2023/862

8.12.2023

Yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén om Vattenpolitik: mellan ökenspridning och säkerhetisering – dags för en blå diplomati

(yttrande på eget initiativ)

(C/2023/862)

Föredragande: **Ioannis VARDAKASTANIS**

Medföredragande: **Milena ANGELOVA**

Beslut av EESK:s plenarförsamling	24.1.2023
Rättslig grund	Artikel 52.2 i arbetsordningen
	Yttrande på eget initiativ
Ansvarig sektion	Yttre förbindelser
Antagande av sektionen	18.7.2023
Antagande vid plenarsessionen	21.9.2023
Plenarsession nr	581
Resultat av omröstningen	
(för/emot/nedlagda röster)	223/1/4

1. **Slutsatser och rekommendationer**

1.1 Med tanke på att vattenfrågan spänner över många olika områden och att vattenbrist är ett globalt problem behövs en gemensam och övergripande strategi på global nivå. Europeiska ekonomiska och sociala kommittén (EESK) anser därför att man bör tillämpa nexusstrategin ([1]) på ett brett plan samtidigt som man till fullo beaktar medlemsstaternas, näringslivets, det civila samhällets och lokalsamhällenas erfarenheter och bästa praxis när man utarbetar och genomför åtgärder inom ramen för den blå diplomatin.

1.2 På grund av den ökande globala vattenbristen uppfattas vatten som en strategisk säkerhetstillgång som ger de stater som kontrollerar vattentillgången en fördelaktig position. EU bör därför i högre grad fokusera på blå diplomati och verka för att blå diplomati integreras på ett systematiskt sätt i unionens utrikespolitik och yttre förbindelser, till exempel i grannskaps-, handels- och utvecklingspolitiken. I rapporten om globala risker från Världsekonomiskt forum omnämns vattenbrist som ett av de mest sannolika hoten som kan få mycket långtgående konsekvenser. Vatten skulle dock kunna bli ett instrument för fred och utveckling. Det behövs därför en beslutsam blå diplomati.

1.3 Eftersom klimatförändringarna har stor inverkan på vattenförhållandena hänger klimatdiplomati och blå diplomati nära samman. EU befrämjar framför allt globala åtgärder för att bekämpa klimatförändringarna men måste fokusera på samarbete för att hantera konsekvenserna av klimatkrisen inom ramen för unionens klimatanpassningsstrategi. Blå diplomati hänger också nära samman med EU:s diplomati på hälsoområdet, eftersom ändamålsenliga och tillgängliga tjänster för vatten, sanitet och hygien till ett överkomligt pris är absolut nödvändiga för folkhälsan och mänsklig utveckling.

1.4 Vatten är inte en handelsvara som vilken som helst utan en kollektiv nyttighet av avgörande betydelse för människors liv. EU bör arbeta för att alla i hela världen har enkel och oavbruten tillgång till vatten till överkomliga priser. EU bör också bidra till en hållbar förvaltning av vatten och avloppsvatten genom samarbete i fråga om infrastruktur, teknik och expertis som en del av unionens ekonomiska partnerskap och utvecklingssamarbete. Global Gateway är ett utmärkt verktyg i detta avseende ([2]), även med tanke på målen för den europeiska strategin för ekonomisk säkerhet ([3]) och framför allt dess prioritering avseende partnerskap och att ytterligare fördjupa samarbetet med länder i hela världen.

([1]) Infördes i samband med Medelhavsunionens vattenpolitiska ram för åtgärder 2030.
([2]) Yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén om Global Gateway (yttrande på eget initiativ) (JOIN(2021) 30 final) (EUT C 323, 26.8.2022, s. 27).
([3]) JOIN(2023) 20 final Bryssel, 20.6.2023.

1.5 Att anslå tillräckliga offentliga och privata medel för att förbättra befintliga anläggningar och befintlig infrastruktur och bygga nytt är en grundläggande förutsättning för att man på internationell nivå ska kunna säkerställa en rättvis tillgång till rent vatten och sanitet för hela världens befolkning. En förbättrad vattenförvaltning kräver investeringar i forskning, innovation och kunskapsutbyte samt i åtgärder för att sprida ny och avancerad teknik, till exempel digitala vattenlösningar. Det är också nödvändigt att förbättra infrastrukturen för översvämningskontroll och vattenhushållning. Man bör även i högre grad uppmärksamma internationella åtgärder som garanterar säkerheten för kritisk infrastruktur, bland annat cybersäkerheten och säkerheten i samband med naturkatastrofer och fysiska angrepp, vilket den senaste tidens konflikter har visat.

1.6 EU bör verka för en ökad medvetenhet om vattnets avgörande roll samt en ökad förståelse för hur vattnets olika roller hänger samman och för olika aktörers ömsesidiga beroende. Ett europeiskt vattencentrum bör inrättas för att bistå både medlemsstater och behövande länder såväl inom som utanför unionens närområde.

1.7 Europeiska vattencentrumet bör uppmärksamma fall där samarbetet mellan EU-medlemsstater som delar floder och sjöar är mycket gott eller där det ligger under den önskvärda nivån samt rekommendera verktyg för att främja de politiska målen för en blå giv.

1.8 EU bör också stärka och främja nätverk för blå diplomati, eftersom blå diplomati kräver samarbete mellan olika aktörer: regeringsföreträdare, vattenmyndigheter, den akademiska världen och forskningsinstitutioner, den privata sektorn, arbetsmarknadens parter och det civila samhällets organisationer.

1.9 EU bör utveckla särskilda instrument för att främja samarbete och en gemensam politik för vattenförvaltning i avrinningsområden för gränsöverskridande sjöar och floder, både inom och utanför EU:s gränser.

1.10 EU bör betrakta skyddet av våtmarker och biologisk mångfald som en viktig del av den blå diplomatin och kommittén understryker vikten av att dessa aspekter inkluderas i de strategiska prioriteringarna för EU:s blå diplomati.

1.11 En hållbar förvaltning av gränsöverskridande floder, sjöar och våtmarker i sydöstra Europa bör prioriteras, med tanke på att dessa områden är mycket viktiga för skyddet av den biologiska mångfalden i Europa.

1.12 EESK stöder idén om att ett av de viktigaste strategiska målen för den blå diplomatin bör vara att uppgradera ramverket för FN:s fördrag avseende vattenrelaterade frågor med hänsyn till den senaste internationella utvecklingen samt klimat- och vattenkrisen.

1.13 Det främsta målet med den blå diplomatin är att förebygga vattenrelaterade spänningar och konflikter. Det finns dock ett trängande behov av att EU samtidigt bidrar till konfliktlösning. EU har inte bara möjlighet att fungera som medlare mellan de parter som är inblandade i konflikter, utan kan också spela en viktig roll i samarbetet om återhämtning efter konflikter.

1.14 EESK rekommenderar att ytterligare åtgärder vidtas för att förhindra att vatten används som vapen, något som ånyo har konstaterats under den senaste tidens konflikter. Det allvarligaste exemplet är Nova Kachovka-krisen, vars skadliga sociala, ekonomiska och miljömässiga effekter ännu inte har analyserats.

1.15 Kommittén understryker att EU aktivt måste utnyttja sin potential för att skapa fred och verka för hållbar utveckling. EU bör också vara en drivkraft för innovation och förändring i Medelhavsområdet samt i Mellanöstern och Nordafrika (Mena), där gränsöverskridande vatten ofta är föremål för konflikter, vilket ytterligare förvärrar klimatförändringarna och ökenspridningen. I detta hänseende bör arbetet inom Medelhavsunionen och dess expertgrupp för vatten lovordas. Närmare samarbete och synergieffekter bör även främjas.

1.16 Vi välkomnar EU:s frivilliga åtaganden i samband med FN:s vattenkonferens och uppmanar EU att även i fortsättningen använda befintliga politiska instrument för att söka effektiva och ändamålsenliga lösningar på lång sikt.

1.17 En makroregional strategi för Medelhavsområdet skulle i sanning kunna leda till ökad sammanhållning i området, med utgångspunkt i principerna om en successiv och frivillig strategi, gemensamt flernivåstyre och variabel geometri i enlighet med rådande behov och lokala och regionala särdrag. Som ett komplement till de ramar, initiativ och program som redan finns på området skulle en övergripande makroregional strategi möjliggöra en ökad samstämmighet mellan och integration av de åtgärder som redan vidtagits, samtidigt som man verkar för att åtgärderna kompletterar varandra, resurserna används mer rationellt och det gemensamma arbetet genomförs på ett effektiv sätt i syfte att hitta en gemensam grund för ekonomisk, social och miljömässig sammanhållning och lösningar på gemensamma problem.

1.18 EU:s blå diplomati bör syfta till att utveckla strategiska prioriteringar i regioner där vattenstress och vattenrelaterade konflikter är vanligt förekommande, till exempel i Medelhavsområdet samt i Mellanöstern och Nordafrika, där både EU:s medlemsstater och tredjeländer står inför aldrig tidigare skådade utmaningar när det gäller vatten. Det är mycket viktigt att det inom den blå given utvecklas en tydlig Medelhavsdimension och att man fokuserar på vattenfrågor i Mellanöstern och Nordafrika, eftersom vattenstress är ett mycket akut problem.

1.19 Inom ramen för den blå diplomatin bör man också ägna särskild uppmärksamhet åt situationen i Afrika söder om Sahara, framför allt i de angränsande regionerna i Sahel, Afrikas horn, de gränsöverskridande avrinningsområdena för Nilen, floden Niger och Kongofloden samt de gränsöverskridande områdena vid de afrikanska stora sjöarna och Tchadsjön. Det är också viktigt att utarbeta proaktiva verktyg för att förebygga ökade migrationsströmmar till EU på grund av vattenrelaterade kriser.

2. **Allmänna kommentarer**

2.1 Av alla naturresurser har vatten blivit den mest värdefulla. Den globala vattenbristen är en stor utmaning för fortsatt mänsklig utveckling och när det gäller att uppnå flera av FN:s mål för hållbar utveckling. Trots att tre fjärdedelar av vår planet består av vatten går det mesta av jordens rikligt förekommande vatten inte att använda. Endast 2,5 % utgör sötvatten, varav mindre än 1 % är lättillgängligt. Sötvattenförekomsterna försämras dessutom oavbrutet med avseende på kvalitet och kvantitet.

2.2 EESK har redan tidigare betonat att vatten inte är en handelsvara som vilken som helst utan en kollektiv nyttighet av avgörande betydelse för mänskligt liv. Enkel tillgång till vatten, sanitet och hygien till överkomliga priser för alla är absolut nödvändigt för folkhälsan och för mänsklig utveckling. År 2010 erkände FN:s generalförsamling uttryckligen den mänskliga rätten till vatten och sanitet och i resolution 43/32 som antogs av FN:s råd för mänskliga rättigheter år 2020 erkänns rätten till tillgång till vatten under konflikter, till exempel konflikten mellan Palestina och Israel. För närvarande saknar dock cirka 2,2 miljarder människor i hela världen tillgång till dricksvatten och grundläggande vattentjänster och mer än hälften av världens befolkning har fortfarande inte tillgång till säkra sanitetsanläggningar.

2.3 För närvarande håller 30 % av världens grundvatten på att utarmas och det finns en växande oro för att grundvattnets kvalitet ska försämras. Cirka 3,6 miljarder människor saknar tillräcklig tillgång till vatten minst en månad per år och denna siffra förväntas stiga till över 5 miljarder fram till 2050. Efterfrågan på vatten förväntas också öka med 55 % fram till 2050 då ungefär en tredjedel av världens befolkning inte kommer att ha tillgång till dricksvatten av god kvalitet.

2.4 Enligt Europeiska miljöbyrån uppstår vattenstress när efterfrågan på vatten överstiger den tillgängliga mängden under en viss period eller när vattenanvändningen begränsas av undermålig vattenkvalitet. Eftersom världens befolkning fortsätter att växa och vattnet blir en allt knappare resurs är det inte svårt att förutspå vattenrelaterade konflikter och geopolitisk instabilitet runt om i världen.

2.5 Frågor som rör vatten, sanitet och hygien har också en tydlig könsrelaterad och social dimension. Utan säkra vatten-, sanitets- och hygientjänster är kvinnor, flickor och barn mer sårbara för övergrepp, våld och sjukdomar, vilket påverkar deras möjligheter att studera, arbeta och leva ett värdigt liv. Det är allmänt erkänt att kvinnor och flickor drabbas oproportionerligt hårt av bristen på vatten-, sanitets- och hygientjänster, men man tar sällan hänsyn till dem och deras behov när man utarbetar och genomför politiska åtgärder på detta område, vilket innebär att de fortsätter att marginaliseras.

2.6 Vatten-, sanitets- och hälsotjänsterna måste vara mer inkluderande globalt, även när det gäller tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning. Sociala och fysiska hinder kan undergräva funktionshindrades hälsa och värdighet och avsaknaden av tillfredsställande anläggningar kan ytterligare påverka deras relationer, skolgång och sysselsättning. Detta gäller även andra utsatta grupper.

2.7 Eftersom sötvatten är en resurs av övergripande art är den även viktig för ett stort antal ekonomiska sektorer, till exempel jordbruk, industri, turism, energi och transport. Vatten bidrar således i hög grad till att skapa välstånd och arbetstillfällen. De regioner som påverkas mest av vattenbrist kan komma att se sin tillväxttakt minska med upp till 6 % av BNP fram till 2050.

2.8 Vattenstress är ett hot mot resiliensen i vissa delar av världen, underblåser ojämlikhet och skapar osäkerhet när det gäller frågan om en tryggad livsmedelsförsörjning. Vattenstress och ökenspridning leder ofta till en säkerhetisering av vattenförsörjningen. En ojämlik tillgång till vatten underblåser social instabilitet och leder följaktligen till lokala och internationella spänningar och konflikter. Återigen är det de fattigaste som drabbas hårdast av vattenstress och ökenspridning. Sedan 2010 har det förekommit fler än 466 konflikter som handlar om vattenkontroll runtom i världen, framför allt i Afrika och Mellanöstern. Detta kan också leda till krig och ökade migrationsströmmar till det globala Nord, framför allt till EU.

2.9 Klimatförändringarna leder också till att det blir allt vanligare med torka. Torkan blir också intensivare i många delar av världen samtidigt som den drabbar fler områden och blir alltmer ihållande. Enligt vissa prognoser kan torka påverka över tre fjärdedelar av världens befolkning fram till 2050 ([4]). Enligt flera FN-rapporter kommer en kombination av vatten- och klimatrelaterade problem och konflikter att tvinga omkring en miljard människor att migrera fram till 2050. Särskilt i det globala Syd är vattentillgången kraftigt begränsad. Detta kommer att leda till att ännu fler människor fördrivs från sina hem och till en ökad migration till det globala Nord. EESK anser därför att man bör ta itu med de bakomliggande orsakerna (bland annat vattenbristen) snarare än att vidta åtgärder mot själva flyktingarna, i syfte att hejda denna utveckling.

2.10 Konflikter är ofta kopplade till frågor som gäller avledning av vatten för bevattning eller till industrin, hanteringen av vattenbrist och översvämningar, föroreningar eller sjöfart. Vattenstress som orsakas av extrema väderhändelser och ökad vattenbrist har dock redan lett till konflikter om tillgången till och kontrollen av vattenresurser runt om i hela världen. Klimatkrisen kommer att förvärra denna situation. Eftersom gränsöverskridande vatten står för 60 % av världens sötvattentillflöde och 153 länder har territorier i minst ett avrinningsområde från gränsöverskridande floder eller sjöar, berör tvisterna och konflikterna i många fall två eller flera länder. EESK efterlyser därför verktyg för att komma till rätta med vattenbristen globalt och för att förebygga konflikter.

2.11 Vatten används i allt högre grad som vapen av olika konfliktparter, särskilt i Mellanöstern. Det syriska inbördeskriget har blivit ett negativt exempel på detta. Den syriska regeringen har stängt av vattentillförseln för miljontals civila medborgare. Islamiska staten har regelbundet undanhållit vatten från befolkningen i de områden de kontrollerar och Turkiet har anklagats för att ha stoppat driften av vattenstationen i Alouk. I januari 2022 bombade Ryssland en vattenstation i Idlib ([5]).

2.12 Under den ryska invasionen av Ukraina har man dessvärre kunnat konstatera att vattenförsörjningen stängts av och vatten förorenats som vapen i krigföringen ([6]). I staden Mariupol skar de ryska väpnade styrkorna avsiktligt av den ukrainska befolkningens tillgång till dricksvatten och använde sig av hot om vattenbrist för att tvinga befolkningen att kapitulera samtidigt som man förvägrade befolkningen möjligheten att få de mest grundläggande behoven tillgodosedda. Genom att Kachovkareservoaren förstörts har krisen i stort förvärrats ytterligare.

3. **Blå diplomati – handling och politiska åtgärder**

3.1 Vattenbrist och de konflikter som hänger samman därmed samt användningen av vatten som vapen utgör ett växande hot mot internationell fred och stabilitet. Vatten skulle dock kunna bli ett instrument för fred och utveckling. Det behövs därför konkreta åtgärder inom ramen för en blå diplomati.

3.2 Blå diplomati (även kallad vattendiplomati) har beskrivits som en dynamisk, politiskt inriktad process som syftar till att förebygga, mildra och lösa vattenrelaterade konflikter i gemensamma vatten genom att man på en och samma gång använder diplomatiska verktyg, vattenrelaterad kunskap och samarbetsmekanismer som omfattar flera diplomatiska spår ([7]).

([4]) https://www.un.org/en/observances/desertification-day.
([5]) https://syriaaccountability.org/too-little-water-too-much-war-wheat-shortages-in-syria/.
([6]) https://www.unicef.org/press-releases/14-million-people-without-running-water-across-war-affected-eastern-ukraine.
([7]) Keskinen m.fl. 2021, https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0022169421007873.

3.3 Vattenrelaterade utmaningar framhäver betydelsen av internationella strukturer för att förvalta vattenresurser och förebygga vattenrelaterade konflikter. FN:s nyligen anordnade vattenkonferens 2023 ([8]) var ett sällsynt tillfälle för alla berörda parter att utbyta information om bästa praxis, åtgärder som redan vidtagits och frivilliga åtaganden för ytterligare åtgärder ([9]). EESK anser att det är viktigt att det globala samarbetet i denna fråga fortsätter och att man uppnår ett korrekt genomförande av de mål som hittills fastställts. Man bör också särskilt uppmärksamma utvecklingen av regionala förvaltningsstrukturer för avrinningsområden för gränsöverskridande floder och sjöar.

3.4 FN:s konvention om skydd och användning av gränsöverskridande vattendrag och internationella sjöar (vattenkonventionen) ([10]), som antogs i Helsingfors 1992, och 1997 års FN-konvention om icke-sjöfartsanvändning av internationella vattenvägar ([11]) är unika internationella rättsliga instrument med det viktiga syftet att säkerställa en hållbar användning av gränsöverskridande vattenresurser genom samarbete. Andra internationella avtal, till exempel protokollet om vatten och hälsa ([12]) och FN:s fördrag om det fria havet som nyligen undertecknats, är också viktiga verktyg som måste genomföras till fullo och utan dröjsmål.

3.5 Parisavtalet om klimatförändringar och Agenda 2030 för hållbar utveckling innehåller värdefulla riktlinjer för hur blå diplomati kan utvecklas globalt. I synnerhet mål 6 för hållbar utveckling fokuserar på behovet av rent vatten och sanitära anläggningar och innehåller bland annat mål för förvaltningen av gränsöverskridande vatten och internationellt samarbete. Eftersom det är viktigt att snabbt genomföra mål 6 för hållbar utveckling, dess slutmål och, mer allmänt, Parisavtalet, skulle både Global Gateway och instrumentet för grannskapet, utvecklingssamarbete och internationellt samarbete – Europa i världen kunna vara konkreta och effektiva instrument i detta avseende.

3.6 Att förebygga vattenrelaterade problem och spänningar bör betraktas som den viktigaste frågan för EU:s blå diplomati. I detta hänseende bör EU bidra till en hållbar vattenresursförvaltning på global nivå. Vattenförvaltningen och den integrerade vattenförvaltningens roll erkänns som nyckelprocesser för en samordnad utveckling och hållbar förvaltning av vatten, mark och därtill hörande resurser.

3.7 Det är också absolut nödvändigt att utveckla en internationell politik som främjar en sparsam och effektiv vattenanvändning inom alla delar av ekonomin och samhället, minskar föroreningen av grundvatten och ytvatten samt återställer förorenat vatten och vatten av försämrad kvalitet.

3.8 När det gäller kopplingen mellan klimat och vatten är Meteorologiska världsorganisationens arbete mycket viktigt och värdefullt, eftersom den organiserar, främjar och påskyndar viktiga regionala samarbetsprojekt, till exempel genom övervakning och datahantering, hantering av system för tidig varning samt analys av klimatförändringarna och hur de påverkar vattentillgången, vilka alla är viktiga delar av den blå diplomatin.

3.9 Vattenresurserna hänger också samman med skyddet av den biologiska mångfalden. Samtidigt som vatten är viktigt för att bevara naturliga processer och upprätthålla blomstrande och sunda ekosystem, erbjuder mark och ekosystem vid god hälsa en naturlig långsiktig lagring av sötvatten. En förbättrad förvaltning och ett ökat återställande av mark och vattensystem lägger grunden för hållbara vattenförvaltningslösningar och kan genomföras snabbt, till en relativt låg kostnad och utan att det krävs avancerad teknik.

3.10 Blå diplomati hänger också nära samman med EU:s diplomati på hälsoområdet, eftersom ändamålsenliga vatten-, sanitets- och hygientjänster är en förutsättning för folkhälsan. Eftersom vatten är en kollektiv nyttighet är det mycket viktigt att säkerställa ändamålsenlig offentlig infrastruktur och tillfredsställande offentliga anläggningar, så att alla ges enkel tillgång till rent och säkert vatten till överkomliga priser. Frågan om en korrekt förvaltning av avloppsvatten bör också ges vederbörlig uppmärksamhet.

3.11 EU bör därför arbeta för att alla i hela världen har tillgång till vatten till överkomliga priser och underlätta en hållbar vattenförvaltning genom samarbete om infrastruktur, teknik och expertis som en del av unionens ekonomiska partnerskap och utvecklingssamarbete. Global Gateway är ett utmärkt verktyg i detta avseende ([13]).

([8]) https://sdgs.un.org/conferences/water2023.
([9]) https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7443-2023-INIT/en/pdf.
([10]) https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XXVII-5&chapter=27&clang=_en.
([11]) https://unece.org/environment-policy/water/un-watercourses-convention.
([12]) https://unece.org/environment-policy/water/protocol-on-water-and-health/about-the-protocol/introduction.
([13]) https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/global-gateway_sv.

3.12 Att anslå tillräckliga medel för att förbättra befintliga anläggningar och befintlig infrastruktur och vid behov bygga nytt är en grundläggande förutsättning för att säkerställa en rättvis tillgång till rent vatten och sanitet för hela världens befolkning. Det krävs både offentlig och privat finansiering (inklusive EU-medel och anslag från faciliteten för återhämtning och resiliens samt ekonomiskt stöd från Europeiska investeringsbanken och Europeiska banken för återuppbyggnad och utveckling) för långsiktiga investeringar i förvaltningen av och infrastrukturen för vatten. Genom det södra grannskapet deltar EU i arbetet med vattenrelaterade insatser som bidrar till att få fram finansiering för vattenförvaltning, vatteneffektivitet, sanitet och återanvändning av avloppsvatten, vattensanering (särskilt med avseende på plastföroreningar) och klimatanpassning.

3.13 Ny teknik kan ge viktiga resultat inom vattenområdet. För att förbättra vattenförvaltningen krävs forskning och innovation samt utbyte av data och kunskap samtidigt som man fortsätter att stödja övergången till digitala vattenlösningar. EU har åtagit sig att stödja vattenforskning och internationellt samarbete avseende forskning och innovation. Ett exempel på detta är partnerskapet för forskning och innovation i Medelhavsområdet (Prima) (vattentillgång för jordbruket) med en finansiering på 494 miljoner euro för perioden 2018–2024.

3.14 EU bör också verka för en ökad medvetenhet om vattnets avgörande betydelse för en ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar utveckling. Det behövs framför allt en ökad förståelse för hur vattnets olika roller hänger samman och för olika aktörers ömsesidiga beroendeförhållanden. Sambandet mellan vatten och energi är viktigt och bör utvärderas till fullo. EU kan också bidra till arbetet med att kartlägga vattenrelaterade risker och spänningar mellan olika aktörer.

3.15 Förutom att öka medvetenheten kan EU stödja utbildning och förbättra den tekniska kapaciteten och förvaltningskapaciteten hos organisationer som arbetar inom vattensektorn och med vattenförvaltning rent generellt. EU kan också spela en mer aktiv roll genom att stärka och främja nätverk för blå diplomati, eftersom blå diplomati kräver samarbete mellan olika aktörer: regeringsföreträdare, vattenmyndigheter, den akademiska världen och forskningsinstitutioner, den privata sektorn och det civila samhällets organisationer. Det är också viktigt att ta tillvara kvinnors potential.

3.16 Det civila samhället spelar en viktig roll när det gäller att få fram nya instrument, program eller strategier inom vattenområdet. Initiativ såsom ”Right2Water”, det första europeiska medborgarinitiativet i vilket det fastställs att vatten är en mänsklig rättighet och ett utrikespolitiskt verktyg ([14]) visar värdet av mobilisering bland medborgarna. Den europeiska klimatpakten syftar till att bli en aktiv plattform för informationsutbyte, diskussion och åtgärder med anledning av klimatkrisen genom att involvera medborgare, deras organisationer och företag.

3.17 När det gäller arbetet med att främja blå diplomati i genomförandet av handelsavtal som ingåtts av EU och länder utanför EU utgör EESK:s inhemska rådgivande grupper värdefulla instanser, eftersom de sammanför representanter för näringslivsorganisationer, fackföreningar och miljöorganisationer.

3.18 EESK anser att vatten är en kollektiv nyttighet och att det därför bör vara tillgängligt för alla till ett överkomligt pris. Samtidigt som bristen på vattenresurser förvärras behandlas vatten som en handelsvara. Ett sådant tillvägagångssätt skulle kunna innebära vissa fördelar när det gäller att omfördela denna knappa resurs, men åtgärder måste vidtas för att säkerställa att alla regioner är självförsörjande med hjälp av handelsavtal och förhandlingar samtidigt som hänsyn tas till att vatten är en kollektiv nyttighet och inte en handelsvara som vilken som helst och genom att det vid behov införs bestämmelser i samråd med berörda parter.

3.19 Utöver de traditionella internationella vattenkonventionerna och målen för hållbar utveckling finns det många bilaterala, regionala och globala organ, instrument och processer där EU kan bidra till vattendiplomatin.

3.20 Vissa gränsöverskridande floder inom EU kännetecknas av problem avseende föroreningar och vattenfördelning som måste lösas. Donaukommissionen, Centrala kommissionen för sjöfarten på Rhen, Internationella kommissionen för floden Savas avrinningsområden och Moselkommissionen visar på att det finns stor erfarenhet av att arbeta med flodrelaterade frågor inom EU. Dessa erfarenheter måste tas tillvara inom ramen för EU:s blå diplomati.

([14]) https://right2water.eu/.

3.21 Med tanke på EU:s erfarenheter, vetenskapliga kunnande och resurser när det gäller vatten och sanitet bör det, som en del av EU:s aktiva insatser för blå diplomati, inrättas ett europeiskt vattencentrum som rapporterar direkt till GD Miljö och Europeiska utrikestjänsten i syfte att bistå både EU:s medlemsstater och behövande länder såväl inom som utanför unionens närområde.

3.22 Utbyte av information om metoder och erfarenheter avseende blå diplomati i medlemsstaterna är ett viktigt sätt för EU att stärka sitt inflytande. Finland har till exempel inlett projektet ”Water cooperation and peace – Finnish water way” ([15]) som syftar till att stärka det finländska vattendiplomatiska internationella samarbetet, förbättra internationella gränsöverskridande avtal och deras genomförande, kartlägga och beakta befintliga behov av utbildning i vattendiplomati och kompetensbyggande samt fördjupa samarbetet mellan sakkunniga inom områdena utrikes- och säkerhetspolitik, fredsmedling och vattenfrågor.

4. **Medelhavsområdet samt Mellanöstern och Nordafrika**

4.1 Medelhavsområdet värms upp 20 % snabbare än det globala genomsnittet och står redan inför stora utmaningar relaterade till vattenstress. Det finns starka belägg för att klimatförändringarna kommer att påverka Medelhavet på olika sätt. Fiskerinäringen och den biologiska mångfalden kommer att hotas av invasiva arter, regionen kommer drabbas av torka, högre temperaturer och extrema väderfenomen samtidigt som torkan kommer att öka i intensitet. EU:s medlemsstater som gränsar till Medelhavet hotas i allt högre grad av ökenspridning, som främst drabbar kust- och öregioner.

4.2 Trots att det finns stora subregionala skillnader står hela Mellanöstern och Nordafrika inför liknande utmaningar. Drivkrafterna bakom de vattenrelaterade problemen i dessa länder är bland annat en ökande befolkning och en stigande efterfrågan på vatten, klimatförändringarna och föråldrade vattenförvaltningssystem. Undermålig samhällsstyrning, korruption och återkommande konflikter gör det nästan omöjligt att vidta motåtgärder.

4.3 Stora regioner i Afrika söder om Sahara står inför betydande vattenstressrelaterade utmaningar. Avsaknaden av åtgärder på internationell nivå kommer sannolikt att leda till migrationsströmmar samt nationella och internationella konflikter.

4.4 Eftersom många industrier behöver vatten för att vara produktiva, t.ex. jordbruk och energi, kan bristen på vatten äventyra hela sektorer i Medelhavsområdet samt i Mellanöstern och Nordafrika som i hög grad bidrar till ländernas BNP. EESK betonar att man inom dessa sektorer måste intensifiera insatserna för att i största möjliga utsträckning effektivisera vattenanvändningen och vattenåtervinningen.

4.5 En okontrollerad ökning av turismen kan ha en stor inverkan på vattenstressen i hela Medelhavsområdet. Antalet globala resenärer som besöker området förväntas fortsätta att stiga under de kommande åren, vilket leder till ett högt antropogent tryck. I kombination med att mark i hög grad används för nya ändamål kommer detta att få direkta konsekvenser för vattenkonsumtionen och markanvändningen och leda till att ekosystemen skadas.

4.6 Länder som Malta, Israel och Spanien har tagit täten när det gäller vattenförvaltning och åtgärder för vatteneffektivitet, men det regionala samarbetet i denna fråga är fortfarande otillräckligt. Strategin för hållbar utveckling i Medelhavsområdet utgör dock en integrerad politisk ram för alla berörda parter när det gäller att genomföra Agenda 2030 för hållbar utveckling på regional, subregional, nationell och lokal nivå i Medelhavsområdet. Medelhavsunionen och dess expertgrupp för vattenfrågor är en värdefull plattform för informationsutbyte när det gäller att främja gemensamma mål och ta del av erfarenheterna från länder såsom Jordanien, Marocko och Palestina när det gäller vattenbrist, till exempel åtgärder för att stå emot och anpassa sig till de chocker som uppstår med anledning av klimatförändringarna.

4.7 Eftersom gränsöverskridande vatten i Medelhavsområdet samt i Mellanöstern och Nordafrika ofta skapat konflikter, vilket ytterligare förvärrar de problem som orsakas av klimatförändringarna och ökenspridningen, har EU potential att agera internationellt och regionalt som en drivkraft för förändring och använda befintliga instrument för att hitta effektiva och ändamålsenliga lösningar på lång sikt. Inom ramen för instrumentet för grannskapet, utvecklingssamarbete och internationellt samarbete – Europa i världen har EU ingått åtaganden som uppgår till över 380 miljoner euro och på så sätt bidragit till Global Gateway när det gäller åtgärder för gränsöverskridande vattenförvaltning i samarbete med berörda länder, avrinningsområdesorgan och regionala organ.

([15]) https://sdgs.un.org/partnerships/water-cooperation-and-peace-finnish-water-way-water-diplomacy-project.

4.8 Inom ramen för sitt pågående partnerskap med FN:s miljöprogram (Unep) om klimat- och miljösäkerhet har EU åtagit sig att ta fasta på kopplingen mellan vatten och säkerhet i det gränsöverskridande vattenförvaltningssamarbetet. Både 1997 års FN-konvention om icke-sjöfartsanvändning av internationella vattenvägar och 1992 års konvention om skydd och användning av gränsöverskridande vattendrag och internationella sjöar skulle kunna användas som vägledning i det gränsöverskridande samarbetet.

4.9 De gränsöverskridande avrinningsområdena för Nilen, Jordanfloden, floden Nahr al-Asi (Orontes), Eufrat och Tigris samt floden Maritsa (Evros) har fått global uppmärksamhet på grund av tvister kring om vattnet ska användas som dricksvatten, för bevattning eller för elproduktion. Dessa tvister har hotat den regionala freden och stabiliteten.

4.10 Gränsöverskridande avrinningsområden vid Döda havet, Ohridsjön, Prespasjön och Shkodërsjön har också fått stor uppmärksamhet på grund av den roll dessa spelar för att skydda den biologiska mångfalden och på grund av hot om miljöförstöring orsakade av ohållbart jordbruk, olagligt fiske och ökad turism.

4.11 I Medelhavsområdet samt i Mellanöstern och Nordafrika finns några av världens viktigaste våtmarker, vilkas skydd förtjänar särskild uppmärksamhet när det gäller den biologiska mångfalden, olagligt fiske och frågan om vattenresurser.

4.12 Samarbetet mellan medlemsstater inom EU som gränsar till samma flod, såsom Portugal och Spanien samt Grekland och Bulgarien, ligger under den önskvärda nivån.

4.13 Samarbetet mellan medlemsstater inom EU och kandidatländer som gränsar till samma floder (såsom Grekland och Albanien, Grekland och Nordmakedonien samt Kroatien och Bosnien och Hercegovina) lämnar mycket övrigt att önska. Samtidigt finns det två berömvärda exempel på god praxis: 1) Samarbetet mellan de länder som delar det akvifersystem som bildas i Dinariska alperna och Karst (Albanien, Bosnien och Hercegovina, Kroatien och Montenegro) som möjliggör bättre nationella och regionala förvaltningsstrategier för denna unika sötvattenresurs som kan utvecklas för att beakta skyddet av ekosystemen i området och förbättra vattenkvaliteten (Unesco–IHP 2016). Genom att bevara grundvattenflödet till havet bevaras värdefulla ekosystem där land möter hav. 2) Ramavtalet från 2002 om floden Savas avrinningsområde, det första multilaterala ramverk efter kriget som antagits av länderna i f.d. Jugoslavien, visar hur regionalt samarbete inom vattenområdet både kan driva på och befästa fredsbevarande insatser.

4.14 Kommittén ser mycket positivt på Medelhavsunionens vattenpolitiska ram för åtgärder 2030 och dess fyra arbetsgrupper Water-Energy-Food-Ecosystems (WEFE) Nexus, Water-Employment-Migration (WEM) Nexus, Water, Hygiene and Sanitation och Water and Climate Change Actions (WCCA) som tagits fram i samarbete med olika aktörer inom det civila samhället, bland annat det globala nätverket för vattenfrågor i Medelhavsområdet och Inter-Islamic Network on Water Resources Development and Management (INWRDAM) som sammanför länder norr och söder om Medelhavet (Italien–Turkiet, Grekland–Libanon, Malta–Egypten) och som främjar en gemensam vattenförvaltningspolitik. Dessa initiativ utgör exempel på god praxis för regionen och för resten av världen.

Bryssel den 21 september 2023.

Oliver RÖPKE
Europeiska ekonomiska och sociala kommitténs ordförande